

Personalitatea lui Virgil Ierunca și lupta împotriva uitării

Mihaela ALBU*

Key-words: Virgil Ierunca, Romanian exile, anticommunist fight, Romanian journals abroad

Introducere

La o întrebare a lui Gabriel Liiceanu către Monica Lovinescu asupra determinării întregii sale activități, precum și cea a lui Virgil Ierunca, insistând pe faptul că ei doi au pus „cu obstinație accentul [...] pe problema uitării și a memoriei”, aceasta răspunsese ferm: „*Lucrul cel mai urgent. Să nu uităm. Să nu uităm împreună!*” (Liiceanu 2003: 12). Într-o conversație cu Elena Ștefci, și Ierunca se referea la uitare, chiar la o „*pedagogie a uitării*”, cum o numește la un moment dat caracterizând situația pe care o găsisese, din nefericire, în România postrevoluționară: „... azi se uită chiar foarte multe lucruri. Ba chiar asistăm la o *pedagogie a uitării*, bine întreținută de noua putere, așa că putem vorbi chiar de o *voință de clasă a uitării*. Deci trebuie să ne împotrivim acestei uitări” (Ierunca 2000: 354). Prezervarea memoriei, cunoașterea trecutului – nu atât pentru răzbunare, cât ca un mijloc împotriva nerezitării – au fost pentru neobosiții „ostași” care au luptat cu arma cuvântului un țel permanent.

În numele acestui îndemn al lor se înscrie și articolul de față, rememorarea lui Virgil Ierunca în anul în care se împlinesc 90 de ani de la nașterea sa (16 august 1910, com. Lădești, jud. Vâlcea) impunându-se ca o datorie a celor de astăzi.

Cunoscut îndeosebi ca luptător activ cu arma cuvântului, prin scrierile sale, prin înființarea de reviste, prin încercarea permanentă de a atrage atenția Occidentului asupra dramei poporului său, Occident marcat de o permanentă „nepăsare frivolă”¹ (Ierunca 2000: 41), Virgil Ierunca rămâne una dintre personalitățile importante ale culturii românești din exil.

1. Exilul românesc: sens și determinare

Probabil că românii nu au avut niciodată vocația exilului. Istoria – care le-a fost parcă totdeauna potrivnică, materializată în timpurile moderne de comunismul adus de tancurile sovietice cu tot ceea ce a urmat – i-a determinat însă pe mulți să plece și să-și asume riscul de a trăi pe pământ străin. Exilul politic a durat până în 1989. După 1990, plecarea a avut de cele mai multe ori alte motivații, în principal unele economice.

* Universitatea din Craiova, România.

¹ „Franța, ca mai tot Occidentul, era dominată intelectual până prin anii ‘70 de conjurația cripto-comunistă, de „tovarășii de drum” care confiscaseră „sensul” istoriei (Ierunca 2000: 348).

S-a definit în diferite feluri situația celor plecați din țară și trăitori în alte spații geografice. Criteriul a fost mai ales în funcție de motivațiile acestei plecări. Într-un cunoscut și frecvent citat articol din numărul dublu al revistei „Secolul 20” având ca temă exilul, Laurențiu Ulici sintetizase varietatea acestora, nediferențind însă semantic termenul:

Exilul ca fugă, exilul ca fugărire, exilul ca sancțiune, exilul ca opțiune, exilul ca aventură, exilul ca destin. Și încă: exilul ca salvare, exilul ca regăsire. Apoi: exilul din motive politice, exilul din motive economice, exilul din motive personale, exilul din motive psihologice. Și încă: exilul din dor de ducă, exilul din lehamite, exilul din întâmplare. Și iarăși, exilul din frică, exilul din curaj (Ulici 1997-1998: 14).

În schimb, într-un documentat volum dedicat exilului românesc, cercetătoarea Eva Behring departaja ferm termenii și subsuma categoriei de exilați numai pe cei supuși la „asuprire, urmărire politică, discriminare, închisoare și amenințare cu închisoarea, interdicție de publicare și cenzură – cu alte cuvinte motive politice și cultural politice pentru expulzare sau pentru a lua propria decizie de părăsire a țării”. Acestea sunt acele „determinante indispensabile” sub care va considera cercetătoarea că poate fi subordonat lexical termenul de exil (Behring 2001: 12)².

Un astfel de exil a cunoscut și Virgil Ierunca, acesta fiind unul dintre cei care, o dată rămas în Franța din motive politice, nu s-a mai putut niciodată întoarce în România înainte de 1989. Alături de Monica Lovinescu, el și-a dedicat apoi în lumea liberă întreaga viață unei activități în care cultura va fi subsumată politicului. De aceea, nu o dată Monica Lovinescu afirmase că tot ceea ce au întreprins în exilul parizian a fost dedicat „răscumpărării tăcerii care se întindea asupra țării”. După cum se știe, ambii, la plecarea la Paris, își axau cu deosebire preocupările literare pe cultura franceză. Depărtarea, dar mai ales situația din România căzută sub dictatura comunistă le-au determinat o acțiune concentrată de luptă, microfonul, ca și publicațiile românești de pe toată suprafața globului devenind pentru ei teren propice în dezbaterile culturale cu permanent subtext politic în sprijinul țării. „Odată aflat în exil, toată această pasiune era pusă în paranteza unei absențe de toate și de tot” (Ierunca 2000: 368). „Convertirea la România”, așa cum singur își mărturisește mutația de gând și faptă, are astfel loc, în exil, în grad absolut. În volumul intitulat, cum altfel decât *Românește*, scriind despre o reprezentare grafică a țării³ aparținând lui G.M. Cantacuzino, această „convertire” devine mult mai explicită:

Când am citit – în exil – această frază de „izvor” și de „popas” a lui G. M. Cantacuzino, s-a instalat în mine pentru multe zile un fel de oprire ciudată, un fel de ceață surdă pentru toate ispitele spirituale ale Parisului. Parcă cineva zăvorăse în

² La exilul „asumat din rațiuni de ordin politic”, determinat de „utopia negativă” a celor 50 de ani de comunism se referea și Ștefan Stoenescu în prefața la volumul *Timpul – rană sângerândă*. (Stoenescu: „Destin poetic românesc: 1944-2004 – în Statele Unite și Canada”, prefață la vol. Stănescu 2006: v).

³ „Dacă ar trebui să rezum în sinteza unui scris hieroglific noțiunea cuvântului «Românie», aş tăia o linie orizontală care ar înfățişa zarea neîmămurită a câmpiei noastre cu unghiul ascuțit al unei cumpene de puț” (Ierunca 1991: 58).

mine fervoarea cunoașterii, izvorul zilnic de a rodi ziua. Revolta însăși pe care o port cu venin și răspundere era întreruptă. Totul nu era decât privire – privire pură peste mine și peste timp – spre România (Ierunca 1991: 58).

Astfel, de la „Cum poți să fii român?” la Ierunca vom întâlni forma imperativă „Cum poți să nu fii român?!”, afirmație care-i va deveni crez permanent.

2. Identitate românească în exil

Conștiința identității, a apartenenței la cultura țării pe care fuseseră nevoiți de condițiile istorice să o părăsească devenise pentru mulți intelectuali unul dintre elementele principale ale vieții în exil. Ei știau că distrugerea în condițiile totalitarismului a tot ce era istorie și spiritualitate românească avea ca obiectiv major *dizolvarea fizionomiei identitare a națiunii*. Misiunea pe care și-o asumaseră cei ce foloseau arma cuvântului va fi de aceea tocmai ceea ce vom găsi scris în „Cuvântul înainte” la primul număr al revistei „Destin”. Astfel, principalul obiectiv al celor ce făuriseră publicația va fi să aducă în expresie „esențele ultime, vitale, ale sufletului unui neam/.../ pe linia permanențelor sale istorice”. Mesajul lor angaja o participare

nu numai la drama în sine, ci la consecințele ei viitoare, la plămădirea formelor de mâine pentru că numai astfel – se afirma în continuare – putem rămâne credincioși postulatelor majore ale culturii noastre, așa cum s-a manifestat ea, de la Mihai Eminescu încoace: o cultură cu posibilități universale, cu responsabilități universale (...). Generația noastră – se sublinia în finalul textului – poartă obligația istorică de a se fixa, dincolo de drama ei contingentă, pe constantele permanente ale viitorului românesc („Destin”, 1951: 3).

Apărarea memoriei va însemna astfel apărarea identității naționale și va reprezenta – în viziunea celor „destărați” – supraviețuirea a ceea ce ei înțelegeau că este – în esența ei – însăși *ființa românească*.

2. 1. Virgil Ierunca și limba română – garant al identității

În scrierile lor, în publicațiile pe care – cu mari sacrificii materiale – au reușit să le editeze, fie că va fi vorba despre „Luceafărul”, „Caete de dor”, „Limite”, „Destin”, „Cuget românesc”, „Ethos”, „Revista Scriitorilor Români”, mai târziu „Agora” ori revista căreia i s-a dat chiar numele de „Ființa românească”, în fiecare dintre ele se face simțită vibrația înaltă a acestui crez pe care – între primii – îl formulase Virgil Ierunca. Dar – într-o formă sau alta – îl regăsim mereu în oricare dintre paginile scrise sau îngrijite de toți scriitorii români. Iată de ce, dorind să-l portretizeze pe luptătorul asiduă întru promovarea culturii române, întru păstrarea identității, pe neobositul ctitor de publicații românești în exil care a fost Virgil Ierunca (pentru care limba română devenise obiectul de cult ce exclude nepăsarea sau neglijența), Gheorghe Grigurcu considera suficient să-i reproducă cuvintele:

Aici, în exil, limba română, ale cărei țării și adâncimi le-am descoperit cu o pasiune și o dragoste pe care nu mi le bănuiam, îmi interzice improvizația, graba, pocirea prin contaminare (apud Grigurcu 2000: 7, s.n.).

Gradul de percepere a limbii române la care ajunsese Ierunca se observă și din reflecțiile făcute în jurnal în urma lecturii unui text de critică literară al lui Vladimir Streinu:

Cu câtă nepăsare se scria totuși în critica noastră bună! Streinu *redijează*, iar zilele trecute citeam în Perpessicius *a schimba de*. Probabil că în același păcat aș fi căzut și eu, dacă aș fi rămas în țară, mai ales din cauza lecturilor mele abuzive în franțuzește. (...) Aici, în exil, limba română, ale cărei tării și adâncimi le-am descoperit cu o pasiune și cu o dragoste pe care nu mi le bănuiam, îmi interzice improvizația, graba, pocirea prin contaminare (Ierunca 2000: 310).

Desigur, distanța oferă perspectivă. Nu e de mirare, așadar, că, datorită acestei griji față de cuvânt, față de exprimare, Virgil Ierunca va lăsa pagini scrise într-o limbă română de o mare frumusețe.

3. Jurnalul de exil – martor și document

Într-una dintre scrisorile către prietenul (numit nu de puține ori „frate”) Mircea Popescu (din 21 aprilie 1965), Ierunca făcea referire la destinul său determinat de istorie. O parte din acest destin îl cunoaștem din Jurnalul publicat fragmentar în presa exilului (și adunat într-un volum după 1990, sub titlul *Trecuta-au anii*), dar și din interviuri ori din relatările celor apropiați.

Ca și atâția alți scriitori-prietenii, cărora le-a conturat personalitatea ori le-a analizat opera, Virgil Ierunca a avut neșansa – ca om, ori poate șansa – ca intelectual, să trăiască în „spațiul de ruptură și dor, de priviri mari” ori de „spațiu privilegiat al existenței”, cum singur va defini exilul.

Plecând cu o bursă la Paris, hotărârea de a rămâne în capitala Franței i-a fost impusă de evenimentele istoriei. Foarte curând avea să înțeleagă toată tragedia care se abătuse asupra țării sale, să înțeleagă sovietizarea și încercarea de desființare a tot ceea ce însemna identitate românească. Chiar dacă nu a dat publicității toate consemnările din perioada neînchipuit de lungă a exilului, ceea ce a hotărât să ne lase să vedem se constituie ca documente de mare importanță pentru cunoașterea realităților – deopotrivă istorico-politice, de interes general, cât și pe cele personale, strâns legate însă de aceste realități. Un aspect este cel legat de sărăcia în care se zbăteau atât el, cât și toți cei rămași⁴. Și totuși, nu despre existența dificilă vorbeau la întâlnirile lor intelectualii români, ci despre „rezistență, mai ales de rezistență” (Ierunca 2000: 19). Legat de aceasta, va fi permanent verbul *a face*: „Vreau mereu – prostește – să fac ceva, să facem ceva pentru această Românie pe care o descopăr după ce am pierdut-o”⁵ (*Ibidem*: 20). O altă mărturisire o vom întâlni în cadrul rubricii „Cronica” din „Caete de dor”. Prezentarea făcută editurii ce purta nume

⁴ „Cum intră pe ușă (Cismărescu), se sperie de mansarda mea minusculă, sucită ca un romb pocit, neîncălzită, înecată de cărți și de praf” (Ierunca 2000: 19). Iar altădată notează: „Guturai (al patrulea în iarna fără foc)” (*Ibidem*: 41).

⁵ „România a devenit pentru mine logodnă și locuire. De atunci *locuiesc* în România. Am semnat și un contract de *locuire*. Mi-am propus să nu fac ceva împotriva celor care îmi furaseră țara. Să strig în pustiu și să scriu – fie și pe ziduri – împotriva cotropitorilor (dinlăuntru sau din afară), va întâri Ierunca notațiile din Jurnal în interviul cu Octavian Paler, după întoarcerea sa în țară (*Ibidem*: 348).

simbolic, „Cartea pribegiei” este pusă în paralel cu romanul *La vingt-cinquième heure* (des criticat și în Jurnal) și considerat „o afacere”:

Așadar, exilul e pentru unii dintre exilați responsabilitate și suferință. Pentru că în exil suferința apare ca expresie de *a fi*, iar responsabilitatea ca expresie de *a face*. Evident că sunt mulți care se alătură acelui tărâm inautentic de *a avea*. Însă aceștia nu au nimic de-a face cu statura exilului. De aceea focarul de tipăritură românească – e vorba de „Cartea Pribegiei” – răspunde economiei spirituale a exilului, altfel decât *La vingt-cinquième heure*, ca să luăm un exemplu de întristată deosebire. „Cartea Pribegiei” e suferință și responsabilitate românească” (Ierunca, în „Caete de dor”, vol II: 92)

4. Virgil Ierunca și vocația editării de publicații

Parcurgând caseta de redacție, precum și sumarul celor mai importante publicații românești apărute în alte spații geografice, se observă dintru început rolul cu totul special de animatori, inițiatori și contributori cu articole și texte literare propriu-zise ale celor mai de seamă reprezentanți ai exilului – Mircea Eliade, Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, Vintilă Horia, Alexandru și George Ciorănescu, Al. Busuioceanu, George Uscătescu, Mircea Popescu, Ștefan Baciș și al. Printre aceștia, probabil că cel mai important rol în activitatea de inițiere și editare a presei literare din exil i-a revenit lui Virgil Ierunca⁶. Privind retrospectiv, contabilizând numărul revistelor înființate sau redactate de el, putem afirma că aceasta i-a fost o adevărată vocație.

Cel care urmărește astăzi presa din exil, în special cea de dinainte de 1989, nu va fi mirat să întâlnească numele său deopotrivă în spațiul european, dar și în cel de pe continentul american. A publicat foarte mult, a fost o prezență permanentă în revistele românești (de la cele înființate de el la Paris, până la cele din Spania, Italia, Germania, dar și din Statele Unite, Mexic ori Brazilia), dar nu s-a rezumat niciodată la atât. Deși condițiile socio-politice erau neașteptate și dificile, iar cele materiale se arătau extrem de grele, tânărul Ierunca va face multe sacrificii pentru a înființa sau a contribui la înființarea multor publicații ale exilului.

4.1. „Luceafărul” (1948-1949) – cea dintâi revistă literară a exilului românesc

O primă contribuție în exil este revista „Luceafărul”, cea dintâi revistă literară a exilului românesc, editată la inițiativa și cu contribuția generalului Rădescu, de către Mircea Eliade, secretar de redacție – Virgil Ierunca. Revista apare în noiembrie 1948 la Paris, foarte curând după ce realizatorii acestei importante (și necesare!) acțiuni culturale se stabiliseră în Franța. Publicația nu a avut, din păcate, o viață lungă, fiind oprită, din lipsă de fonduri, după doar două numere. Referitor la greutatea financiară pe care le întâmpinaseră în tipărirea revistei, o informație direct de la sursă este edificatoare. Iată ce nota Virgil Ierunca în Jurnalul său, la data de 8 iunie 1949: „Tipografia cere o sumă mult prea exagerată pentru numărul 2 al

⁶ Desigur, la începutul exilului, Virgil Ierunca a stat alături de Mircea Eliade, cel care a avut permanent în vedere valoarea importantă a culturii în promovarea țării și pentru coagularea forțelor exilului românesc.

«Luceafărului». Îl opresc din lucru fiindcă nu știu cum vom putea plăti. Mircea Eliade suferă»⁷ Despre rolul major al scriitorilor, al intelectualilor angajați în acțiunea de conștientizare a occidentului (dar chiar și a conaționalilor din exil) asupra tragediei poporului român, de informare asupra catastrofei culturale petrecute în țară, ca și despre acțiunea de strângere a forțelor emigrației pentru promovarea culturii noastre, vom găsi frecvente pagini în „Luceafărul”. „Cuvântul de început”, nesemnat, trasează firesc obiectivele urmărite prin publicarea articolelor, a studiilor, a prozei sau poeziei, precum și a tuturor informațiilor de ordin cultural. O afirmație esențială în acest sens este aceea în care se menționează expres că „toți (scriitorii români din exil, n.n.) simt nevoia să păstreze legătura vie cu limba, arta și cultura românească”. Editorii (și, desigur, colaboratorii) se vor declara „scriitori angajați”, de vreme ce – din exil – vor lupta împotriva comunismului care a dus la „cea mai gravă criză pe care a cunoscut-o neamul românesc” și aceasta nu atât în ocuparea pământului, cât în „batjocorirea sufletului”, în „nimicirea spiritualității noastre autentice”. Scriitorii și-au propus de asemenea să conștientizeze Occidentul (dar și pe unii dintre conaționali) nu numai asupra situației tragice prin care trecea țara lăsată pradă ocupantului sovietic, dar și asupra valorilor culturale europene pe care luptau să le continue în noile condiții. De aceea, în „Cuvântul de început” se afirmă la un moment dat:

Redactorii acestei reviste își dau prea bine seama că nu pot reprezenta întreaga literatură română, dar știu că, adunându-se laolaltă, vor putea oglindi, prin multiplicitatea tradițiilor literare de la care se revendică, o imagine, oricât ar fi ea de palidă, a bogăției și varietății curentelor culturale românești. În paginile revistei își vor da, așadar, întâlnire toți scriitorii români de peste hotare, oricât de diverse ar fi idealurile lor estetice și de antagonice perspectivele lor spirituale. Colaborarea aceasta nu are numai meritul de a reflecta pluralitatea orientărilor noastre literare. Strângerea scriitorilor laolaltă dobândește și o semnificație de strictă actualitate: ea mărturisește credința lor în *libertate*... („Luceafărul” 1948: 4).

Ca structură, primul număr al revistei nu este divizat pe rubrici diverse, titlurile articolelor, fragmentelor de proză sau poezie fiind cuprinse în sumar unul după altul. La numărul al doilea, după o structură asemănătoare, apar și rubricile „Presa străină despre scriitorii români”, „Glossarium” și „Diverse”. Tematic, revista cuprinde studii și eseuri culturale, precum și articole polemice de tipul *Sovietizarea culturii române*, semnat de Iosif Moldoveanu (pseudonimul lui George Ciorănescu), *Sovromcultura* (nesemnat, dar aparținându-i lui Virgil Ierunca, după cum consemnează în jurnalul amintit⁸), *Închiderea școlilor franceze* de Ilie Oprea, *Confluente* de Alexandru Andronic (pseudonimul lui Virgil Ierunca). Acestea sunt piloni importanți care, prin dezvoltările concrete despre aspectele politice, sociale și culturale din țară, dau orientarea generală asupra atitudinii anticomuniste a membrilor redacției. Rusificarea culturii noastre va fi permanent pus în discuție,

⁷ Fragmentul acesta și cel următor au fost publicate pentru prima dată în „Revista Scriitorilor Români”, nr. 3/1964: 151.

⁸ „Colaborarea mea va fi insignifiantă. O simplă *Notă despre degradarea morții*, alta despre cele două procese (Mindszenty și Kravcenko) și notele, cele mai multe, sub titlul *Sovromcultura*”, va mărturisi Ierunca în jurnalul său (Ierunca 2000: 32).

autorii scoțând în evidență pericolul pierderii identității naționale și a îndepărtării de cultura romanică occidentală.

Câteva date despre avatarurile istoriei acestei prime reviste culturale, ca și despre aprecierile asupra ei – desprinse din jurnalul lui Ierunca⁹ – vor aduce un plus de informație și despre cei care au trudit la editarea și difuzarea „Luceafărului”, dar și despre perioada în care aceasta a apărut¹⁰.

Ceea ce se cuvine subliniat este faptul că, deși cu o viață foarte scurtă, această publicație este o revistă care trebuie să rămână în istoria literaturii noastre nu numai ca deschizătoare de drumuri, ca simbol al unei „rezistențe românești, mai puțin zgomotoase, dar cu atât mai profundă”, ca simbol al acelei preocupări majore „de a păstra graiul românesc și de a continua aici tradiția literelor noastre”, după cum o apreciasse scriitorul și omul de aleasă ținută, prieten și colaborator al lui Eliade, Ioan Cușa (în „Anotimpuri”, ian.-martie 1955, apud Florescu: 2009: 343), dar și ca un început în activitatea de editor de reviste în exil a lui Virgil Ierunca.

4.2. „Caete de dor. Metafizică și poezie” (1951–1960)

Dacă pentru „Luceafărul” Virgil Ierunca ajutase la redactarea revistei, semnând în paginile acesteia cu pseudonim, o dată cu „Caete de dor” el își va folosi numele real, fiind în același timp și fondatorul, și redactorul principal al publicației.

Contribuția sa nu s-a rezumat însă la atât. Alcătuind revista (la numerele 1–7, alături de Constantin Amărieuței, iar apoi singur), Ierunca a fost și finanțator al publicației, chiar dacă viața exilatului era în acea vreme încă plină de lipsuri. În jurnalul său întâlnim adesea referiri la greutățile întâmpinate în editarea „Caetelor de dor”, de la refuzul unor conaționali de a ajuta (care ar fi avut cum, dar erau ori indiferenți, ori se temeau de concurență) și până la privațiunile materiale (în primul rând ale sale, dar și ale lui C. Amărieuței la început).

O altă informație de istorie literară (privind atitudinea unor intelectuali români din exil față de revistă și în primul rând scepticismul acestora, dar și hotărârea lui

⁹ Comentând o scrisoare a lui Constantin Amărieuței, în care acesta îi mulțumea pentru trimiterea „Luceafărului”, Ierunca va scrie: „acceptă numai colaborarea mea și se indignează pentru tot ce nu-i aduc paginile revistei. Rămân pe gânduri. O revistă nu e niciodată o reușită absolută. Mai ales în exil unde se strâng laolaltă puțini. Atât cât se găsesc. Și eu cred că așa cum se prezintă «Luceafărul», nu e rău. Nu înțeleg cum a trecut atât de repede prietenul meu peste eseul lui Alexandru Busuioceanu, peste nuvela lui Mircea Eliade și peste *Fragmentele* lui Emil Cioran, de pildă”. La pagina 29 consemnează, de asemenea: „Două ore mai târziu la Mircea Eliade, care mă inițiază în tehnica «secretariatului general» al «Luceafărului». Mergem apoi la librăria «Maison Neuve», de pe bulevardul Saint-Germain, unde e depozitată revista. Îmi arată factura. Mă sperii: primul număr a costat 200.000 de franci”. A doua zi (3 martie 1949) va nota: „Fac pachete pentru românii din America cu «Luceafărul» la «Maison Neuve». Eliade a ținut să mă avertizeze să nu mă simt umilit fiindcă și el și Cioran s-au dat la acest sport al rezistenței” (Ierunca 2000: 30). În continuare, pe 7 martie: „Seara la Mircea Eliade. Triem versuri pentru numărul 2 al «Luceafărului» și ne înspăimântăm de ce pot scrie unii dintre «contemporanii» noștri. În schimb, poemele lui Stamatu, și de data aceasta, excepționale” (Ierunca 2000: 32).

¹⁰ Pentru o cunoaștere mai detaliată a conținutului revistei, ca și a unor fragmente reprezentative din articolele, poezia și proza publicate în „Luceafărul”, v. monografia *Reviste literare ale exilului românesc – „Luceafărul” (Paris, 1948-1949) – o restituire*, publicată la editura „Ideea europeană” în 2009. Autori: Mihaela Albu și Dan Anghelescu.

Ierunca de a reuși, deopotrivă cu intransigența sa) o aflăm tot în jurnalul citat. Aici, în data de 16 aprilie 1951, Ierunca notează:

Vona îmi trimite 5000 de franci pentru „Caete de dor”. Sunt obligat să-i trimit înapoi. Îi propusesem să se alătore echipei noastre, A refuzat, explicând că nu vede în inițiativa noastră o „importanță obiectivă”. Poate că e mai bine așa pentru ca aceste „Caete” să apară numai din sărăcie. Risc să devin orgolios tocmai din pricina piedicilor puse de prietenii noștri, scriitori. Dimpotrivă, oamenii simpli sunt cu totul alături de noi – ca Nicolae Dănilă care s-a oferit să „tragă” foaia la Creditul Minier pe propria sa oboseală (Ierunca 2000: 206).

Mai mult chiar. Într-o singură frază, el își consemnează și motivația de a edita o nouă revistă, cu un subtext de neacceptare a conținutului și orientării presei românești din exil de la acea dată: „... *apărem pentru a pune distanțe*” (Ibidem: 207).

În primul an, „Caetele ...” au avut o apariție trimestrială, apoi bianuală, dar cu numărul de pagini sporit, ajungând până la 13 apariții. „Nota” de deschidere a primului număr, un fel de articol program, informează direct cititorul asupra situației celor care o editau, dar și – în direcția propusă adesea de Eliade – asupra valorii culturii, a spiritului în lupta de păstrare a identității de către exilați:

Caetele acestea sărace apar fără un „cuvânt de început”. Pentru că ele vorbesc celor puțini. Acelora care în libertate și râvnă probează vrerea de dănuire a cuvântului și gândului românesc. Acelora, mai cu osebire, care aici și acum, inaugurează o altă prezență în vreme, aceea de a substitui categoriei politice, dimensiunea de risc și substanță a spiritului.

Textul trimite cititorul la aceeași constantă preocupare – păstrarea limbii și continuarea moștenirii culturale, în termenii redacției aceasta fiind „vrerea de dănuire a cuvântului.”

Prin simpla comparație cu „Luceafărul”, această nouă publicație se dovedește a fi un real progres (chiar dacă era „o revistă neimprimată, trasă pe *stencile* (șapirograf)”, după cum ne-o descrie cel ce se auto-numește cu modestie „co-director” (Constantin Amărieuței, în aceleași „Simple amintiri despre începuturile *Caetelor de dor*”). Nu cred că se poate afirma în exclusivitate că progresul de conținut al „Caetelor...” s-ar datora faptului că Ierunca a câștigat experiență cu prima revistă, deoarece se știe bine că el avea „școala” editării încă din țară, unde publicase în 1942 revista „Albatros”¹¹ (împreună cu Geo Dumitrescu). Mai târziu, cu nostalgie și auto-ironie, Ierunca va caracteriza publicația drept „Revista mea prețioasă și inutilă”. În 1945, (alături de Ion Caraion), va înființa „Agora”. Progresul

¹¹ Despre „Albatros” rememorează și colegul de facultate al lui Ierunca, exilat la rândul său, Pavel Chihaia, în mai sus citatul număr al „Jurnalului literar” din iulie 2000. Iată ce povestește Pavel Chihaia, referitor la revista menționată, dar și la alte publicații: „În al treilea an de facultate, în 1942, Virgil Ierunca, împreună cu Geo Dumitrescu, au editat revista «Albatros» (la care au colaborat și Dinu Pillat, Tiberiu Tretinescu, Marin Sârbulescu), un eveniment cu totul deosebit, de avangardă literară, curajos inconformist, ceea ce a decis cenzura vremii să îl suprimă. Virgil Ierunca a colaborat la ziarele «Timpul» și «Ecoul» (al cărui director a fost omul politic de înaltă ținută Grigore Gafencu), apoi la cele mai importante reviste literare «Revista Fundațiilor Regale», «Vremea», «Lumea», «Viața Românească», «Kalende»” (Chihaia 2000: 5).

rezidă în atragerea de noi nume și mai ales în publicarea de mai multe articole de substanță.

În exil, trebuie să ținem cont, desigur, de perioada de apariție a celor două publicații – „Luceafărul” în 1948, deci abia la un an de la stabilirea sa în capitala Franței (și, oricum, la scurt timp de la începutul vieții de înstrăinat pentru fiecare), iar „Caetele de dor” apăreau în 1951, când rândurile exilaților începuseră a se strânge deja. Stau mărturie în acest sens nu numai semnăturile care se continuă – Eliade, Vintilă Horia, Busuioceanu, dar și atragerea de nume noi – Amărieuței, Ion Pârvulescu, Victor Buescu, Yvonne Rossignon, Vasile Țără, Pierre Emmanuel ș.a.

Referitor la momentul în care a primit propunerea lui Ierunca de a înființa „împreună o revistă de metafizică și poezie”, Constantin Amărieuței își amintește:

Am fost imediat de acord, căci pe vremea aceea (1950) exilul nu cunoștea decât reviste și publicații „patriotice” (pentru a nu spune „patriotarde”), redactate în special de foști și prezenți legionari – divizați în tendințe ce se auto-dușmăneau, foști ofițeri, foști și fideli antonescieni, câțiva țărăniști de-ai lui Maniu, poate un liberal independent, fără a uita revista „Gânduri libere”, dirijată de social-democratul Șerban Voinea, și el recent exilat...

Tot din aceste „amintiri” aflăm și sursa titlului ales chiar de „co-director”:

inspirat de faimoasele „Caiete ale Pleiadei” (în franțuzește, la Gallimard), eu am imaginat Caietele dorului românesc (mai vechi și mai profund decât „pleiada” de scriitori francezi din secolul al XVI-lea). Ierunca a găsit un titlu mai bun (el care disprețuia tot ce era cam „pășunist”... cum părea a fi dorul plaiului românesc) (Amărieuței 2000: 7).

Beneficiem astăzi de informații privind istoria revistei, începuturile, principalii colaboratori etc. și direct de la Virgil Ierunca, deopotrivă din jurnal și din interviul cu Ileana Corbea, publicat în „Jurnalul literar”. Numind „Caetele” „un document al obsesiei românești”, editorul lor are certitudinea că revista este „o sursă bibliografică de cert interes până azi.” Și pe bună dreptate, deoarece cuprinsul noii publicații este foarte complex, iar prin rubricile și titlurile articolelor, dă o imagine nu numai asupra genurilor abordate, dar și asupra diversității domeniilor și a preocupărilor intelectualilor români aflați în exil la acea dată. Rememorând, Ierunca amintește că

... aici am publicat texte inedite din Mircea Vulcănescu, Ion Barbu, E. Lovinescu, Pompiliu Constantinescu, Emil Gulian. Așa cum în „Luceafărul” apăruse sub pseudonim un poem pe care ni-l trimisese din țară Vasile Voiculescu („Adio libertății”), un întreg număr din „Caete” a fost consacrat unui document inestimabil: un poet avangardist ca Victor Valeriu Martinescu mi-a încredințat, de-abia ieșit din închisoare, un ciclu de poeme aproape tradiționaliste, sub pseudonimul Haiduc (nu s-a aflat cine semna sub pseudonim înainte de '89). Alt document ce mi se pare excepțional: traducerea pentru prima oară în limba română a textului heideggerian „Ce este metafizica” de Walter Biemel” (Corbea 1998: 12).

Încă un aspect important al revistei este rubrica finală, numită „Bibliografie”. Așa cum specifică însuși redactorul publicației, aceasta cuprindea „o amănunțită bibliografie a tot ceea ce apărea în exil”, indicând anterior că „lucrul acesta se va repeta în toate revistele mele”. De importanța acestei rubrici – inestimabilă astăzi

pentru informarea asupra neobositei activității culturale a celor aflați în alte țări – ne-am putea da seama fie și numai din parcurgerea titlurilor cuprinse într-un singur număr de revistă. Sunt semnalate cărți, studii, publicații, citări ale unor lucrări românești, traduceri, contribuții ale unor scriitori români la volume colective apărute într-o țară sau alta, contribuția unuia și aceluiași scriitor în mai multe reviste, recenzii la volume publicate în edituri românești sau străine, polemici, schimburi de idei pe teme culturale și toate acestea dau o imagine de ansamblu asupra diversității preocupărilor, dar și asupra cooperării între intelectualii exilului românesc, contrar unor voci care clamau dezbinarea.

Putem afirma, într-o singură frază, că ar fi suficient să reproducem lista acestei „bibliografii” din fiecare număr și vom avea imaginea clară asupra fenomenului cultural românesc din exil în amplitudinea și diversitatea sa remarcabilă.

4.3. „Ființa românească” (1963–1968)

La un interval de trei ani de la ultima ediție a „Caetelor de dor”, Virgil Ierunca va fonda o altă revistă, cu un titlu de asemenea edificator, „Ființa românească”.

Din „Cuvântul înainte”, nesemnat și exprimând astfel opinia întregii redacții (și a sa în primul rând, desigur), „o nouă revistă vine să sporească activitatea exilului românesc. Ea pleacă” – cum se va consemna apoi cu accentul pe legătura și continuitatea cu activitatea de valoare din țară, cu note ușor patetice, dar firești pentru locul și timpul în care se scria – „din adâncul trăirilor noastre, într-o comuniune sufletească indestructibilă cu frații de acasă, cu durerile lor, cu dorurile lor, și se îndreaptă spre zorile Libertății ce va trebui să vie”. Încă de la început, redacția insistă pe păstrarea nealterată a limbii române (pe care redactorul principal al publicației, Virgil Ierunca, o va redescoperi și pentru care va avea, odată îndepărtat de țară, un adevărat cult). Cu noua revistă, Ierunca își propunea să reprezinte – în libertate – tot ceea ce însemna valoare culturală și spiritualitate românească.

„Ființa românească” va avea șapte numere și va apărea cu un subtitlu c „revistă de cultură”. Colaboratorii sunt nominalizați alfabetic, laolaltă scriitori din țară (Ion Barbu, Nicolae Labiș) și din exil „Ștefan Baciuc, Antoaneta Bodisco, George Ciorănescu, Mircea Eliade, Vintilă Horia, Virgil Ierunca, Mircea Popescu, Emil Turdeanu.

Pentru o imagine asupra felului în care a gândit-o Ierunca, exemplificăm cu sumarul primului număr (structura păstrându-se și în următoarele). Astfel, acesta cuprinde mai întâi texte literare fiind apoi împărțit pe rubrici – Texte și documente, Oameni și Situații, Zodia Cancerului, Însemnări, Din activitatea Fundației Regale Universitare Carol I. Cuprinsul în continuare va fi foarte bogat. Redactorul aduce semnături și de la alte reviste, aici colaborând, de asemenea scriitori care fac parte din exilul francez sau din alte zone geografice. Acum va colabora intens și Monica Lovinescu care, încă de la primul număr apare semnând de patru ori (cu numele întreg sau cu inițiale), cu articole ca de exemplu „Haiducia resemnării”, cu referire la al doilea roman al lui Vintilă Horia, *Le Chevalier de la Résignation*, ori „Omul și comisarul” (care informează despre cartea cu titlul în franceză *Un dernier regard* –

cartea unui erou adevărat, Silviu Crăciunaș, cel care „refugiat în apus în 1949, după destule lupte spre a-și dobândi fără remușcări libertatea, se întoarce în țară în 1950 spre a participa la rezistență și a o organiza”).

Eseurile și studiile alternează cu poezia, inserând (ca și în „Caete de dor”) texte clasice ale unor scriitori din țară (Ion Barbu, Vasile Voiculescu, E. Lovinescu etc.), articole polemice care dezvăluie atitudinea de înregimentare a unor intelectuali de acasă față de noua ideologie ori pun în discuție răstălmăcirii și distorsionări ale istoriei noastre.

Și de data aceasta, în exil, ecourile referitoare la revistă veneau din partea cititorilor și a confrăților. Reținem numai un exemplu. Astfel, în nr. 3 din „Revista Scriitorilor Români”, Mircea Popescu semnala „Ființa românească”, în rubrica „Negru pe alb”, astfel: „«Revista de cultură» a Fundației Regale Universitare Carol I reprezintă unul dintre succesele de seamă ale exilului nostru. Sunt o garanție de seriozitate, pricepere și gust membrii din comitetul de redacție: domnii Mircea Eliade, Vintilă Horia, Virgil Ierunca, Emil Turdeanu, V. Veniamin, fiecare cu competența și aportul său. Nu e greu de ghicit, totuși, peste tot, *mâna harnică și bine alegătoare a lui Virgil Ierunca*”.

4.4. „Limite” (1969-1986)

Obiectivul principal al acestei reviste (ce se inspirase în format după modelul „Biletelor de papagal” – „spre a putea pătrunde mai repede în țară”, cum mărturisea Ierunca însuși în interviul cu Ileana Corbea) era de a publica/ de a „integra” și scriitori din țară, „sub pseudonim și chiar sub numele adevărat”. Printre aceștia, editorul îi va aminti (în răspunsul la întrebările reporterei) pe Bănulescu, Ion („încă”) Alexandru, Toma Pavel, Ion Sofia Manolescu, Ion Caraion.

Deși nu a avut un „Cuvânt înainte” drept articol program, de vreme ce semnalează și recenzează deopotrivă cărți din țară și din exil, se subînțelege că, prin „Limite”, și editorul principal, Virgil Ierunca, și N. Petra¹² au dorit să facă din revistă o punte între cele două fețe complementare ale aceleiași literaturi. Vor fi prezenți, pe lângă ceea ce reușeau să primească din țară, mulți dintre scriitorii care colaborau și la celelalte reviste – Mircea Eliade, Ștefan Baciuc, Al. Ciorănescu, Ion Pârvulescu, Antoaneta Bodisco etc. și, bineînțeles, redactorii publicației, V. Ierunca și N. Petra – cu poezie, proză, eseu, fragmente de jurnal

„Dimensiunea filosofică a conceptului de *limită*”, Ierunca o va raporta la opera unui poet care, spunea el, „mi-a fost totdeauna aproape, Dan Botta”. Și mai departe, precizează că „în orice caz, termenul nu are de-a face cu o îngrădire a libertății ce n-avea de ce să nu fie deplină într-o revistă de exil.”

Enumerând titluri ori detaliind oricare dintre articolele, recenziile și informațiile culturale cuprinse în revistele citate ori în cele la care a colaborat Virgil Ierunca, și am avea imaginea a ceea ce acesta dorește ca „singur program” – și anume „libertatea de a spune aici ceea ce era interzis în țară”.

¹² „Limitele” erau redactate integral la Paris, dar n-ar fi putut apărea fără sprijinul generos al pictorului și poetului din Mexic, N. Petra”, va mărturisi Virgil Ierunca în interviul citat („Jurnalul literar” 2000: 12).

4.5. „Ethos” (1973–1984)

Alături de un alt om de cultură din exil, Ioan Cușa, în perioada de după 1970, adică după ceea ce poate fi numit „al doilea val” al emigrației românești, Virgil Ierunca va fi redactorul încă unei reviste. Titlul acesteia va fi, de data aceasta, „Ethos”. Răspunsul la întrebarea despre rostul încă unei publicații îl vom citi în articolul program, intitulat „Un cuvânt”:

Încă o revistă în exil? Da. Pentru că acum începe, de fapt, un nou exil. În vremea când teroarea era măsură esențială a regimului înscăunat în România de nemerniciile unei istorii-pe-dos, oricare Român din afara hotarelor devenea, nu numai *cu* dar și *fără* voia lui, un exilat. N’avea de ales. Tirania își ajungea sieși și, în monologul ei mecanic, nu era loc pentru niciun stil de colaborare.

Redactorii atrag apoi atenția asupra „ademenirii exilului pentru a da impresia că regimul se confundă cu Țara însăși și nu este întemeiat – așa cum este în realitate, dintru începuturile lui – pe o impostură.” Și de aceea, se justifică în continuare, „azi începe deci *exilul secund*” care „spune un NU hotărât și senin celor care ar dori să-l transforme într-un martor decorativ pentru o agonie ce se pretinde o reînviere”.

Și, după cum adesea se exprima Ierunca în ceea ce privește rolul cuvântului românesc pentru menținerea identității, și în acest articol-program se va accentua faptul că „revista apare în românește pentru a omeni și în felul acesta *verbul* nostru cel de toate zilele și pentru a mărturisi astfel voința noastră de a rămâne, aici și acum, credincioși „dimensiunii românești a existenței”.

Inserarea rubricii „Antologia rușinii”, în care face cunoscute fraze de preamărire ale multor scriitori din țară la adresa lui Ceaușescu, este, după, cum se știe deja, tot o inițiativă a redactorului publicației, ca și rubrica „Românii deplasați”.

La noua revistă, Virgil Ierunca atrage colaborarea scriitorilor din exil – Mircea Eliade, Vintilă Horia, Monica Lovinescu, Lucian Bădescu, Ioan Petru Culianu, Horia Stamatu ș.a., dar publică el însuși fragmente de jurnal, precum și cronici la cărțile unor scriitori din țară.

Se continuă și aici ceea ce se începuse încă de la „Luceafărul”, și anume publicarea unor texte trimise din România sub acoperirea unui nume de împrumut. Astfel, în „Ethos”, în 1975, va apărea „Secretul «Scriorii pierdute»”. Încercare asupra unei interpretări raționale a operei lui I.L. Caragiale”, semnat Nicolae Niculescu, acesta fiind, de fapt, N. Steinhardt. Tot un text „clandestin” va fi mai târziu, în 1984, și cel al lui Dorin Tudoran – „Frig sau Frică – Sau despre condiția intelectualului român de azi”.

Pe scurt, numai din cele câteva exemple, și putem afirma astăzi că, și cu această revistă din anii „celui de al doilea exil”, Virgil Ierunca a contribuit din plin la crearea unei punți de legătură între literatura română din țară și din afara ei.

5. Virgil Ierunca – scriitorul

Având și girul lui Mircea Eliade – „Ești un mare scriitor”, îi scrisese acesta în urma lecturii unor fragmente din Jurnal – calitatea scrisului lui Virgil Ierunca va putea fi apreciată de oricine îi citește articolele răspândite în reviste și strânse în

cărțile tipărite în exil sau în țară după 1990. Fără îndoială, Virgil Ierunca va trebui să rămână în istoria literaturii române și ca autentic scriitor.

Chiar dacă și-a dedicat întreaga existență din exil ideii combaterii comunismului și a eliberării țării, ideii continuității culturii noastre în libertate, a scrisului în limba română și, în ultimă instanță, pentru păstrarea identității românești, militantul anticomunist și fondatorul de reviste literare și-a găsit timp să fie și colaborator neobosit în publicațiile exilului (cu poezie, eseu, critică literară, articole polemice), dar și să publice câteva cărți¹³ în edituri înființate de conaționali pe alte meridiane.

Paleta abordată este așadar diversă. Polemist cu verb acid și intransigență totală, Ierunca a semnat cronici literare, portrete de scriitori, poezie, sinteze de literatură română în ediții franceze și germane (*Encyclopédie de la Pléiade*, *Histoire générale des littératures*, *Dictionnaire des Littératures*, *Lexicon der Weltliteratur im 20 Jahrhundert*, *Dictionnaire du surréalisme et ses environs*), fiind în același timp și un atent și fin analist al epocii.

Ținând cont de potențialul pe care scriitorul îl demonstrează în tot ceea ce a așternut pe hârtie, cu atât mai mare este regretul în ceea ce privește dimensiunea oarecum redusă a operei sale. Am arătat că militantul cultural și politic s-a cheltuit pe sine în slujba unei cauze determinate de vitregiile istoriei. Diversitatea în plan literar demonstrează totodată profunda sa implicare în viața culturală a exilului românesc. Dar și din cele puține volume pe care le-a publicat sau din cele în care sunt adunate contribuțiile din revistele editate de el ori la care a colaborat, se poate desprinde această diversitate. Autorul excelează în toate, dar poate pe primul plan ar trebui să-i reliefăm calitatea de a surprinde și prezenta trăsăturile care conturează profilul artistic ale unei personalități din cultura noastră (Constantin Brâncuși, George Enescu) sau ale unui prieten scriitor (Al. Busuioceanu, Lucian Bădescu ș.a.), ca și pe aceea – rară – a prieteniei.

5.1. Semantica titlurilor

Cărțile lui Ierunca și nu mai puțin capitolele în care acestea sunt structurate surprind cititorul dintru început prin titlurile alese de scriitor. Acestea – de cele mai multe ori – sunt inedite și realizează o trimitere aluzivă la alte câmpuri semantice.

Subiect și predicat este unul dintre ele, dar la fel de deosebite sunt și „Trepte” ori „Priviri”. *Românește* poate avea – pentru cititorul de astăzi, trecut prin exercițiul de compromitere și desemantizare a oricărei forme de expresie din sfera patriotismului – cel puțin o conotație desuetă (dacă nu de-a dreptul pășunistă!). Autorul prevede posibila reacție și explică alegerea, dar și menținerea titlului (la a doua ediție, cea din țară, de după căderea comunismului) prin determinatele istorico-politice:

Până mai ieri, și poate chiar și în zilele noastre, un asemenea titlu ar fi sunat sforăitor, ridicol. În acea epocă, nu. Dimpotrivă: când țara suferea nu numai un

¹³ *Românește*, Fundația Regală Universitară Carol I, Paris, 1964, *Pitești*, Madrid, Editura Limite, 1981, versuri în diverse antologii.

proces de desființare, datorită unei ideologii totalitare, ci și unul de rusificare implacabilă, a pune accentul (grav) pe valorile românești însemna, de fapt, o sfidare a vremurilor (Ierunca 1991: 7).

Dimpotrivă se înscrie pe aceeași stare determinată de presiunea politicului asupra fenomenului cultural. Într-o atitudine de împotrivire sugerată de titlu, analistul epocii (prin toate coordonatele acesteia – de la cea politică la cea culturală) dezvăluie, fără menajamente, tot ceea ce nu se putea spune direct în țara ocupată.

5.2. Arta portretului

Am arătat mai sus că unul dintre aspectele principale ale scrisului său este cel dedicat portretelor. Oricare dintre cele cuprinse în volumele publicate, fie că se referă la Lucian Blaga, Vasile Voiculescu, Constantin Noica, dintre cei rămași în țară, la Mircea Eliade, Lucian Bădescu, Mihail Fărcășanu, Mihai Cismărescu, Alexandru Busuioceanu, Mircea Popescu, și încă mulți alții – dintre cei cu care împărțea destinul de exilat, toate pot servi ca modele pentru ceea ce înseamnă un portret literar.

O primă caracteristică a modalității de abordare portretistică este permanenta împletire a aprecierilor, a reliefării calității operei și a omului cu relatarea unor întâmplări care, prin concretul faptei, întregesc personalitatea celui evocat. Capitolele dedicate unor prieteni pot fi receptate și ca portrete morale, iar mulți dintre oamenii descriși – ca eroii tragici cu un destin determinat de istorie.

Așadar, una dintre calitățile de scriitor ale lui Ierunca este aceea de a reuși să cuprindă, cu ajutorul cuvântului meșteșugit ales, trăsăturile definitorii ale întregii dimensiuni ale celui pe care și-a propus să-l descrie. Având și vocația prieteniei, dar și atitudine intransigentă față de oportunism, Ierunca va încerca permanent să păstreze – de la Paris – dreapta măsură și să-și prezinte prietenii, punându-ne în față mai ales modele demne de urmat.

O constantă pentru majoritatea dintre trăitorii pe alte meleaguri a fost ceea ce am putea numi „românismul”, configurat de scrisul în limba maternă și de implicarea – prin forța cuvântului – în destinul țării.

Concluzii

Privind retrospectiv întreaga viață, îndeosebi cea din exil, putem concluziona fără putință de tăgadă că una dintre cele mai importante personalități ale culturii române – făuritor și luptător totodată pentru cultivarea și menținerea ei în vremuri de cumpănă – a fost Virgil Ierunca. Pentru el (ca și pentru cei cu care a colaborat permanent) cuvântul românesc a însemnat valoare estetică și armă de luptă. Pentru a înțelege scopul și deviza sub care el – ca și ceilalți scriitori – și-au pus acest cuvânt, putem prelua ceea ce se exprima în articolul program – intitulat simplu „Noi” – al unei alte reviste ale exilului, „Semne”: „Tipărim această revistă de luptă căci noi credem că Neamul Românesc se poate salva.”

Salvarea – o conștientizaseră și o exprimau prin tot ceea ce întreprindeau intelectualii exilului românesc (iar printre ei Virgil Ierunca ocupa un loc important)

– însemna păstrarea identității culturale, a valorilor culturii române prin cuvântul exprimat în libertate.

În anul în care ar fi împlinit 90 de ani, dar mai ales mereu de acum înainte, scrierile lui Ierunca, cum de altfel întreaga sa lucrare din exil, vor fi un îndemn esențial spre *neuitare*.

Bibliografie

- Amărieuței 2000: Constantin Amărieuței, „Jurnalul literar”, nr. 13-14.
- Behring 2001: Eva Behring, *Scriitori români din exil. 1945-1989*, traducere din limba germană de Tatiana Petracheși, Lucia Nicolau, București, Editura Fundației Culturale Române.
- Chihaia 2000: Pavel Chihaia, *Câteva mărturii despre rolul gazetarului*, „Jurnalul literar”, iulie.
- Corbea 1998: Ileana Corbea, *Virgil Ierunca într-o convorbire despre Literatura exilului și revistele ei*, „Jurnalul literar”, noiembrie-decembrie 1998.
- Ierunca 1953: Virgil Ierunca, *Întâlnire cu Giovanni Papini*, „Caete de dor”, nr. 7.
- Idem* 1991: *Românește*, București, Editura Humanitas.
- Idem* 1993: *Subiect și predicat*, București, Editura Humanitas.
- Idem* 2000: *Trecut-au anii. Fragmente de Jurnal. Întâmplări și accente. Scrisori nepierdute*, București, Editura Humanitas.
- Florescu 2009: Nicolae Florescu, *Înapoi la Aristarc*, vol. I, București, Editura Jurnalul literar.
- Grigurcu 2000: Gheorghe Grigurcu, „Între a îndura și a face istoria”, „Jurnalul literar”, nr. 13-14.
- Liiceanu 2003: Gabriel Liiceanu, în „Hyperion. Caiete botoșănene”, nr. 4.
- Manolescu 2003: Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc. 1945-1989*, București, Editura Compania.
- Stănescu 2006: Gabriel Stănescu: *Timpul – rană sângerândă. Poeți români în Lumea Nouă*, București, Editura Criterion Publishing.
- Ulici 1998: Laurențiu Ulici, *Avatarii lui Ovidiu*, „Secolul 20”, 10-12/ 1997, 1-3/ 1998.

The Preeminent Personality of Virgil Ierunca and the Fight against Oblivion

In a few distinctive chapters, we present one of the most important character of the Romanian literature (not only of the Romanian exile), Virgil Ierunca. He was a notorious voice of the Romanian anticommunist exile, but he was also a gifted writer and a persevering founder and editor of the literary press. We can assert that in the history of the journalism it is very rare a person who had a vocation as a founder of literary publications managed to edit them as Virgil Ierunca did. His literary talent can be discovered in the art of portrait, in the art of finding the most appropriate word which could express a fact or a feeling. His entire literary or cultural activity had – as a main idea – the fight against oblivion of the communist regime and also of the intellectuals who continued Romanian culture in exile.